

Bódi-Schubert Anikó - Leszko Erika - Pataki Tibor - Réthy Barbara:

Megújul a bankjegysorozat

Szebb és biztonságosabb lesz a forint

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) 2014 végétől megújított forint bankjegyeket bocsát ki. A megújított forint bankjegysorozat első címleteként forgalomba kerülő tízezer forintos bankjegy számos olyan jellemzővel, korszerű biztonsági elemmel rendelkezik, amely a készpénzforgalom minden szereplője számára garantálja a megbízható működést, a valódi pénz azonosítását. Cikkünkben kiderül, hogy a jegybank milyen szempontok alapján döntött a forintbankjegyek megújításáról, melyek a megújított 10 000 forintos bankjegyek főbb jellemzői, biztonsági elemei. Kiderül az is, hogy a cserével kapcsolatban milyen teendők lesznek az állampolgárok számára, illetve a profi pénzügyeseknek, és szó lesz arról is, hogy bizony a pénz is sok pénzbe kerül.

Az MNB Monetáris Tanácsa 2013. június 11-én döntött a jelenleg forgalomban levő forint bankjegysorozat megújításáról, a biztonsági elemek és képi megjelenés tekintetében újratervezett, továbbfejlesztett bankjegyek kibocsátásáról.

Ez a szakmai program 2014 végén veszi kezdetét, amikor megjelennek a forgalomban az új 10 000 forintosok, ezt követi majd 20 000 forintos bankjegy megújítása, várhatóan 2015 végén. Az új 10 000 forintos 2014 szeptemberében vált törvényes fizetőeszközzé, majd a készpénzellátási lánc szereplőinek megfelelő felkészülését követően, 2014 decemberétől fokozatosan jelenik meg a forgalomban. A jelenleg használt és a továbbfejlesztett bankjegycímletek - a jegybank tervei szerint – továbbra is forgalomban maradnak. Az MNB a készpénzforgalmi tendenciák értékelését követően, megfelelő előkészítés után határozza meg, hogy mikor vonja ki a forgalomból a régi tízezeseket.

Az MNB a megújított bankjegyek kibocsátásának ütemtervét úgy határozta meg, hogy igazodjon a rendelkezésre álló jegybanki bankjegykészletek utánpótlási igényéhez, racionális mértékben tegye szükségessé a jelenleg forgalomban levő címletváltozatokból történő utángyártást, továbbá a készpénzforgalom szereplői számára biztosítsa a zökkenőmentes alkalmazkodást.

Változó korok változó igényei

A forint történetének kezdeti évtizedeire visszatekintve elmondható, hogy a kor technikai fejlettségével összhangban a bankjegyekkel szemben támasztott követelmények sokkal kevésbé voltak összetettek, mint napjainkban. A bankjegyeket a bankokban kézzel ellenőrizték, számolták, az utcákon nem voltak sem parkolóórák, sem pénzt kezelő automaták. A művészek által megtervezett, majd a különleges eljárások alkalmazásával különleges papírra, igényesen nyomtatott bankjegyek, bonyolult biztonsági elemek nélkül is, akár évtizedekig szolgálhattak a forgalomban. (lásd 100 forintos bankjegyeket).

A kibocsátói szempontból nyugalmas évtizedeket azonban az elmúlt kb. két évtizedben az informatika rohamos fejlődésével jellemezhető, a bankjegyek világát is felforgató, folyamatos megújulást követelő időszak váltotta fel. A gyártási folyamatban a tervező grafikus mellett egyre határozottabban követelnek helyet maguknak a környezet iránti műszaki megfelelést biztosításáért felelős mérnökök. A bankjegyeket ma már nagy teljesítményű gépekkel számolják, miközben a forgalomképességet és valódiságot is elle-

nőrzik a másodperc tört része alatt. Természetesen a bankjegyeken található, a másolatoktól az eredeti pénzt egyértelműen megkülönböztető biztonsági elemeket az utcai automatáknak is fel kell ismerniük. Az üzletekben egyre jobb minőségű másolatok készítésére alkalmas irodai vagy otthoni színes sokszorosító eszközöket (fénymásolókat, printereket) lehet vásárolni, melyek akár bankjegyhamisításhoz is felhasználhatók.

Ezek a készpénzforgalmat is befolyásoló körülmények összetett, új követelményeket állítanak a jegybankok elé. Úgy kell lépést tartani a korunkat meghatározó műszaki fejlődéssel, hogy a bankjegyek képesek legyenek biztosítani a készpénzforgalom zavartalan működését valamennyi érintett szereplő számára, legyen az a lakosság, egy pénztáros vagy éppen egy bankjegyeket kezelő automata.

Versenyben a hamisítókkal

A forgalomban lévő forint bankjegysorozat legrégebbi címleteinek kibocsátása 17 évvel ezelőtt kezdődött, de a tervezés folyamatát is figyelembe véve már „felnőtt kort” is eléri.

A kibocsátás kezdete, vagyis 1997 óta eltelt évek során a technikai korszerűség és a hamisítókkal szembeni előny megőrzése érdekében több alkalommal is sor került fejlesztésre az egyes veszélyeztetett címleteken, melyekre újabb, a hamisítás ellen hatékonyabban védő, a lakosság és a pénztárosok által is egyszerűbben ellenőrizhető elemek kerültek.

A sorozat ugyanakkor műszaki szempontból természetes módon avul és ez a bankjegyek látható dimenziójában elvégzett fejlesztések ellenére fokozatosan érezteti hatását, ami persze tükröződik a hamisítványok minőségében is.

A forint hamisításának egyik fő jellegzetessége az, hogy az illegális tevékenység – a kb. két évvel ezelőtt felszámolt nyomdai hamisító műhelytől eltekintve – a színes sokszorosító eszközökkel (fénymásolókkal, printerekkel) készült hamisítványok használatára épül. Ugyanakkor figyelemreméltó az a tendencia, hogy az alkalmi hamisítók egyszerű hamisítványai mellett – csekély számban –, de folyamatosan jelennek meg a forgalomban a felkészültebb hamisító műhelyekben előállított, kifinomult imitációs módszerekkel készített másolatok is. Ezek a kereskedelemben dolgozó pénztárosok számára már gyakran megtévesztőnek bizonyulnak.

Másik fő tendenciaként említhető az is, hogy – szemben a kétezres évek első felével, amit főként az 1000 forintosok hamisítása jellemzett – a hamisítók célpontjaivá a nagyobb egyedi kárértéket jelentő, legmagasabb értékű címletek (20 000, 10 000 és 5000 forintosok) váltak.

A forint hamisításának minőségi fejlődése – mennyiségi szempontból – széles sávban történő hullámváltozás közepette ment végbe. A kibocsátás kezdete óta eltelt 17 évben 2500 és 10 000 darab között változott a forgalomból évente kiszűrt hamisítványok száma, azonban az is tapasztalható volt, hogy a készpénzforgalomban e hullámváltozás felső értéke sem okozott forgalmi zavarokat. A hamisítás mértéke az utóbbi években a hasonló méretű, nemzeti valutával rendelkező országokkal történő összehasonlításban kedvezőnek mondható.

Fontos körülmény, hogy bár az elmúlt években elvégzett fejlesztések kedvező szintre szorították a hamisításokat, ugyanakkor a megszorodó, a készpénzforgalomban párhuzamosan jelenlévő régi és új verziójú,

azonos címletű bankjegyek hosszabb távon már kedvezőtlenül befolyásolják a fokozatosan előtérbe kerülő pénzkezelő gépek, automaták használatát.

E körülmények támasztotta igények szükségessé a kedvező hamisítási adatok pedig lehetővé tették azt, hogy a jegybank fokozatosan megújítsa, és a felhasználók minden csoportja számára könnyebben azonosíthatóvá, gépekkel, automatákkal is megbízhatóan kezelhetővé tegye a sorozat címleteit.

Amit látunk, és ami rejtve van

A forint bankjegyek hagyományosan igényes grafikai megjelenésűek. Akár a bankjegyek előoldalán lévő portrékra, akár a hátoldalon található, a portrékkal gondolati összefüggésben lévő képekre gondolunk. Így bankjegyeink egy képzeletbeli keretbe helyezve, önálló képzőművészeti alkotásként is megállnák a helyüket.

A megújuló forintbankjegyek – a kor követelményeinek megfelelően – a tradíció a méltó folytatását is kifejezik, hiszen a látható és nem látható biztonsági megoldások rendszere harmonikusan illeszkedik a már ismert főbb grafikai motívumok környezetébe.

Első pillantásra nem érzékelhető – műszerekkel, gépek detektoraival ellenőrizhető – dimenzióban teljes a megújulás: az új címlet úgy saját korábbi változatától, mint más címletektől könnyedén megkülönböztethető.

A bankjegy papírjában olyan – fény felé tartva, átnézetben látható – vízjel található, amelyben a portré mellett már a címletérték is megjelenik és az MNB betűk mellett, biztonsági szálon is olvasható a 10 000 értékjelzés.

Ugyancsak könnyen ellenőrizhető a megújult hologram is, melynek egyes elemein az értékjelzés illetve Magyarország címere látható.

A pénztárosok számára több, csak UV-lámpával ellenőrizhető elem is található:

UV-A

UV-C

A fejlesztett bankjegyeken UV-A és UV-C fényben is több színben fluoreszkál az Esztergomi Bazilika kupolájának képe és további segítség a pénztárosok számára az is, hogy a hologram fólia egyes elemei fluoreszkálnak.

A fejlesztések során az MNB gondolt a vakokra és a gyengén látókra is, akik számára jól tapintható, nagy festék rétegvastagságú felületek segítik az azonosítást:

„Vakjel”

Akinek van, és akinek nincs teendője

A fejlesztett bankjegyek kibocsátása különböző mértékben érinti a készpénzforgalom szereplőit. A megújított bankjegyek kibocsátását követően a jelenleg forgalomban levő bankjegyek továbbra is törvényes fizetőeszközök maradnak, vagyis a napi fizetési forgalomban korlátozások nélkül használhatók. A jegybank a „rég” címetváltozatok bevonásáról a készpénzforgalmi hatásokat mérlegelve később dönt, méghozzá úgy, hogy az a lehető legkevesebb alkalmazkodást igényelje a készpénzellátási lánc valamennyi szereplőjétől.

A megújított bankjegyek forgalomba hozásával kapcsolatban a lakosságnak semmilyen különösebb teendője nem lesz, szokásos módon tudják majd napi fizetési tranzakciók során használni a bankjegyeket. A készpénzciklus szereplői közül főként a bankjegy-feldolgozást végző szervezetek – azaz kereskedelmi bankok, a Posta és a készpénzlogisztikai szolgáltatók – napi gyakorlatában keletkeznek teendők: technikai berendezéseiket, vizsgáló és feldolgozó gépeiket alkalmassá kell tenni arra, hogy az új bankjegyek valódiságát és forgalomképességét felismerjék. Az érintet szervezetek szakmai felkészülésének összehangolását az MNB jóval a megújított bankjegyek forgalomba kerülését megelőzően megkezdte, és folyamatosan nyomon követi.

Az MNB kiemelt figyelmet fordít arra, hogy támogassa a kereskedelmi bankok, a Posta és a kiskereskedelmi láncok pénztárosainak szakmai felkészülését annak érdekében, hogy minél hamarabb és minél alaposabban megismerhessék a megújított bankjegyeket. Ezért a jegybank 2014 szeptemberétől kimondottan az elsőként forgalomba kerülő, megújított 10 000 forintos bankjegyre fókuszáló bankjegyismereti képzést tart az említett felhasználói célcsoport számára. Emellett széleskörű nyomtatott és jegybanki honlapon elérhető, valamint okostelefonokra letölthető online ismeretanyaggal segíti az új bankjegyben található biztonsági elemek ellenőrzésének elsajátítását.

Amikor pedig az MNB majd a készpénzforgalmi tendenciák elemzését követően döntést hoz a jelenleg forgalomban levő, „régibb” bankjegyek bevonásáról, az a döntés sem ró majd semmilyen pluszfeladatot a lakosságra. Az MNB törvény alapján a bevonási határnapot követően minden hitelintézet és a posta három évig köteles lesz a teljes a fiókhálózatában díjmentesen és korlátozások nélkül törvényes fizetőszközre átváltani a bevont bankjegyeket. A bevont címletek ezt követően sem válnak majd „értéktesekké”: a jegybank a bevonástól számított 20 évig lakossági pénztárában, díjmentesen átváltja törvényes fizetőszközre a régi bankjegyeket. (A forgalomból bevont fizetőszközök átváltásának részletszabályait a 11/2011 (IX.6.) számú MNB rendelet tartalmazza, bővebb tájékoztatás, s a rendelet szövege az MNB honlapján érhető el.)

Nemzetközi gyakorlat a forgalomból bevont fizetőszközök esetén alkalmazott átváltási határidőre

A forgalomból bevont fizetőszközök esetében a jegybankok által alkalmazott átváltási határidőre vonatkozóan nincs egységes nemzetközi gyakorlat. A jegybankok többsége, így például az amerikai, angol, belga, dán, német, spanyol, svéd jegybank, korlátlan ideig beváltja régi bankjegyeit.

A szlovák jegybank az eurót megelőzően forgalomban lévő bankjegyekre korlátlan idejű átváltást, míg az érmékre 5 éves átválthatósági időszakot biztosít. A szlovén jegybank az eurót megelőzően forgalomban lévő bankjegyeket ugyancsak korlátlan ideig váltja át, az érméket azonban csak 10 évig.

Más jegybankok (pl. Csehország, Norvégia, Olaszország, Románia, Törökország) 5-10 évben, illetve 20-30 évben (Hollandia, Portugália, Svájc) határozza meg a bankjegyek átváltásának időtartamát.

Nemcsak az időtartamot tekintve, hanem az átváltható mennyiség tekintetében is eltérőek a szokások. A bevont bankjegy vagy érme átváltása több esetben díjköteles, vagy akár egy minimum átváltási értékhez kötött, illetve van olyan gyakorlat is, hogy az átváltott értéket csak banki átutalással teljesíti az adott jegybank.

Kisebbségi címlet hamarabb cserélődik

Az MNB éves **bankjegymegrendelésének** meghatározásakor a jegybank célja az, hogy mindenkor a kereslet által igényelt mennyiségben és címletösszetételben, a lehető leghatékonyabban legyen képes kielégíteni a forgalom készpénzigényét. A megrendelés során figyelemmel kell lenni a gazdaság várható készpénzigényére, továbbá az elhasználandó bankjegyek cseréjére, a selejtezésre, amit a címletekre jellemző használati szokásokhoz, és a címletállományok átlagéletkorához igazítja a jegybank.

A **bankjegyek élettartama** címlettől függően 2-15 év lehet. Minél kisebb egy címlet, annál hamarabb használandó el a forgalomban, annál hamarabb szükséges újra cserélni. A nagyobb címletértékű bankje-

gyek jellemzően kevésbé vesznek részt a napi tranzakciókban – inkább vagyontartási célt szolgálnak – és a felhasználók is jóval körültekintőbben kezelik azokat.

Éves bankjegymegrendelésének meghatározásakor az MNB tekintettel van arra is, hogy a pénzgyártó cégek kapacitásainak kihasználtsága lehetőleg egyenletes legyen. Fontos szempont az is, hogy a jegybank megfelelő készpénzkészlettel rendelkezzen, ugyanakkor a készletek nagysága ne lépjen át egy logisztikailag nehezen kezelhető, szükségtelen vagy többlet-erőforrásokat igénylő szintet.

A forgalomban lévő készpénz mennyiségének középtávú előrejelzését ökonometriai eszközök segítségével végzi a jegybank. A gazdasági szereplők pénzkeresletét elsősorban tranzakciós és vagyontartási motívumok befolyásolják. Ha a lakosság többlet fogyaszt, akkor nagyobb a készpénzigénye (tranzakciós motívum). Az alacsonyabb kamatok a készpénzt relatíve vonzóbbá teszik az egyéb befektetésekkel szemben, hiszen ebben az esetben kisebb a készpénztartás vesztesége ahhoz képest, mintha valamilyen kamatozó eszközben tartanánk a megtakarításainkat (vagyontartási motívum).

Még a pénz is pénzbe kerül

A bankjegygyártási költségeket az MNB ráfordításai között számolja el. A 2009-től tapasztalható időszakban a gazdasági válság hatására a magyar gazdaság készpénzkereslete visszaesett, így az azt megelőző időszakhoz képest csak kisebb volumenű bankjegy-utánpótlásra volt szüksége a jegybanknak, ezért a ráfordításai is alacsony szinten, évente 2-3 milliárd forint között mozogtak. 2013. második felétől azonban újra a készpénzkereslet intenzív növekedése tapasztalható¹, így a jegybank bankjegygyártási ráfordításai a megújított címletverziók kibocsátása nélkül is emelkedtek volna.

A bankjegycsere esetén az MNB gyártási szempontjait a gazdaság készpénzigényének bővülése, valamint a selejtezés utánpótlása mellett az is meghatározza, hogy a jegybanki készpénzkészlet cseréje is aktuálissá válik. Így a fejlesztett bankjegyek kibocsátásának az időszakában az MNB bankjegygyártási igénye megnövekszik, ami a címletcsere lezárultát követően ismét a szokásos mértékűre áll majd vissza. A megújított bankjegyek kibocsátásának egyszeri ráfordítást növelő hatása, hogy szükségessé teszi a jegybanki készletek cseréjét, ami mintegy 3,5-4 milliárd forint körüli, egyszeri többletkiadást eredményez.

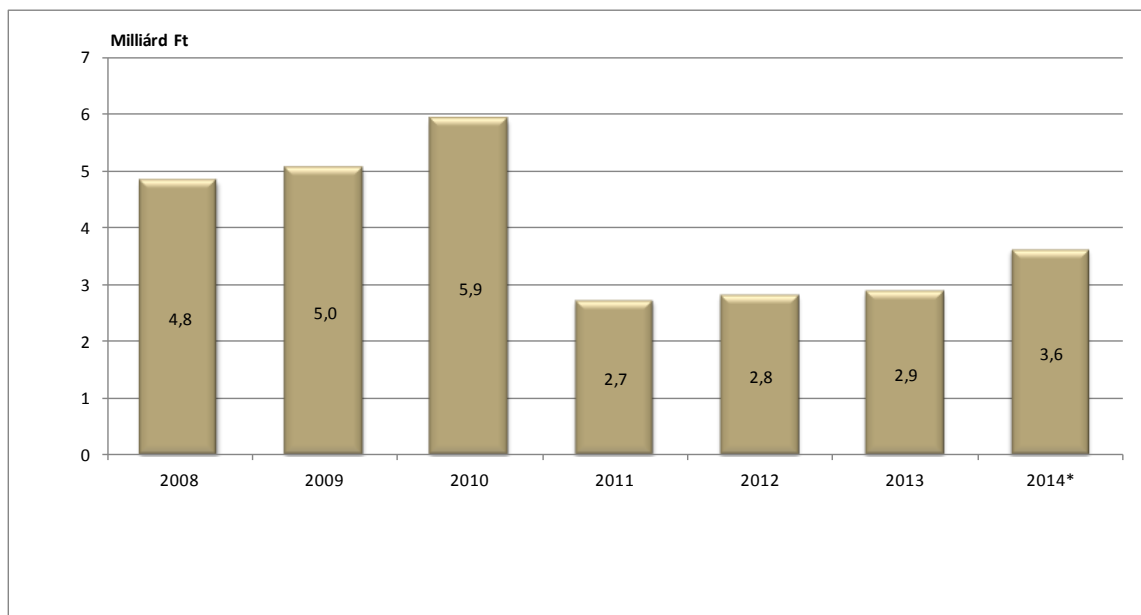
Érdemesnek megemlíteni azt is, hogy a megújított bankjegyek forgalomba bocsátása a technológiai korszerűség és a fokozott hamisítási védelem mellett azt az előnyt is magában hordozza, hogy takarékosabb jegybanki gazdálkodást tesz lehetővé. A jelenleg forgalomban levő címletekkel összehasonlítva a továbbfejlesztett bankjegyek címletekre vetített fajlagos gyártási költsége ugyanis jelentősen alacsonyabb. Ennek ellenére hangsúlyozzuk, hogy a bankjegycsere végrehajtásáról, s a bankjegyeken szereplő biztonsági elemekről az MNB – minden más nemzetközi jegybankhoz hasonlóan – nem hozhat pusztán üzleti alapú döntést, a bankjegygyártási ráfordítások aktuális tárgyévi értéke nem tekinthető a jegybanki működés egyik hatékonysági mutatójának. A fizetőeszközök gyártása és fejlesztése mindig a készpénzforgalmi igények minden dimenzióját figyelembe vevő, komplex, sok szempontú mérlegelés eredményeként születik meg.

---

¹ Ami elsősorban vagyontartási motivációval magyarázható (betéti kamatok csökkenése).

Az MNB 2008-2013 közötti, valamint 2014. évi várható bankjeggyártási ráfordításait az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Az MNB bankjeggyártási ráfordításainak 2008-2014 közötti alakulása

A szerzők a Magyar Nemzeti Bank munkatársai.